

ความ เป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การวิจารณ์หรือวัฒนธรรมการวิจารณ์ศิลปะนั้น เป็นวัฒนธรรมตะวันตกที่น่าจะเข้ามาพร้อม ๆ กับศิลปะสมัยใหม่ หรือศิลปะตะวันตก เพราะศิลปะไทยแต่เดิมไม่ต้องการคำวิจารณ์ แต่ต้องการคำอธิบายหรือแนะนำมากกว่า (วิบูลย์ ลี้สุวรรณ, 2534) ปัจจุบันแนวคิดและค่านิยมของสังคมไทยเปลี่ยนแปลงไป ศิลปวิจารณ์ได้เข้ามามีบทบาทในเชิงการศึกษาของสถาบันการศึกษาของไทย ในราวปี พ.ศ.2477 ซึ่งได้มีการจัดตั้งโรงเรียนศิลปากร แผนกช่าง ขึ้นในกรมศิลปากร โดยมี ศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี เป็นผู้อำนวยการ (เจียน ยิ้มศิริ, 2527) ทั้งนี้เพื่อสอนคนไทยที่สนใจศิลปะแบบใหม่ด้านจิตรกรรมและประติมากรรม มี 3 แผนก คือ แผนกประณีตศิลปกรรมแผนกศิลปะอุตสาหกรรม และแผนกนาฏดุริยางค์ ในยุคแรกนี้มุ่งหมายที่จะผลิตบุคลากรที่สามารถสร้างงานศิลปะตามความต้องการของราชการในงานศิลปะแบบใหม่และแบบประเพณีขึ้นในประเทศ กล่าวได้ว่าเป็นครั้งแรกที่มีการวางหลักสูตรศิลปะอย่างเข้มข้นขึ้น และก็นับเป็นครั้งแรกที่มีการสอนศิลปวิจารณ์ในแผนกประณีตศิลปกรรม ซึ่งถือได้ว่าวิชาศิลปวิจารณ์มีความสำคัญต่อนักศึกษา อาจารย์ และศิลปินเป็นอย่างยิ่ง (ดำรง วงศ์อุปราช, 2531, 2537)

ต่อมาในปี พ.ศ.2485 โรงเรียนศิลปากรได้เปลี่ยนเป็นโรงเรียนศิลปกรรม กอปรกับขณะนั้นรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้เล็งเห็นความสำคัญของโรงเรียนนี้ จึงได้สั่งให้ปรับปรุงหลักสูตรและประกาศพระราชบัญญัติจัดตั้งขึ้นเป็นมหาวิทยาลัยศิลปากร เมื่อ พ.ศ. 2486 ซึ่งในระยะแรกมีเพียงสองคณะ คือ คณะจิตรกรรมและคณะประติมากรรม โดยมี ศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี เป็นคณบดีทั้งสองคณะ (เจียน ยิ้มศิริ, 2527)

อย่างไรก็ตาม การจัดตั้งมหาวิทยาลัยศิลปากรในขณะนั้นเป็นเพียงการเปลี่ยนแปลงทางฐานะเท่านั้น ส่วนหลักสูตรและการสอนมีวิชาเพิ่มเติมไม่มากนัก วิชาสำคัญที่เพิ่มคือ สุนทรียศาสตร์ ส่วนวิชาศิลปวิจารณ์ยังคงอยู่ในหลักสูตรเช่นเดิม ซึ่งกล่าวได้ว่ามหาวิทยาลัย

ศิลปากรเป็นแห่งเดียวในขณะนั้นที่มีการสอนวิชาศิลปวิจารณ์และสุนทรียศาสตร์ และส่งเสริมศิลปะแบบใหม่ (คำarang วงศ์อุปราช 2531)

ปัจจุบันศิลปวิจารณ์ได้บรรจุเข้าเป็นวิชาบังคับ ในหลักสูตรการเรียนการสอนทางด้านศิลปะของมหาวิทยาลัยหลายแห่งด้วยกัน เมื่อพิจารณาข้ออธิบายวิชาซึ่งบ่งชี้ถึงขอบเขตการเรียนการสอนศิลปวิจารณ์ จะพบสาระสำคัญซึ่งประมวลได้ ดังนี้

ในหลักสูตรการเรียนการสอนทางด้านศิลปกรรม จะมุ่งให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการวิเคราะห์วิจารณ์งานศิลปะ โดยมีแนวทางการศึกษาจาก บทความ นักวิจารณ์ รวมทั้งศึกษาในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับ รูปแบบของงานศิลปกรรม ประวัติความเป็นมา รวมทั้งมีการฝึกปฏิบัติวิจารณ์ด้วยการ เขียนและการพูดอภิปราย

ส่วนในหลักสูตรทางด้านศิลปศึกษา จะมุ่งให้การเรียนรู้แก่ผู้เรียนให้มีความรู้ความเข้าใจและมีความสามารถในการวิจารณ์งานศิลปะในขั้นพื้นฐานได้อย่างถูกต้อง โดยไม่ได้เจาะลึกลงในเนื้อหาตามแนวทางการศึกษาด้านศิลปกรรม เพราะเหตุว่าวัตถุประสงค์หลักของการศึกษาในหลักสูตรศิลปศึกษามุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นครูศิลปะที่มีความสามารถในการสอนศิลปะในระดับต่าง ๆ จึงได้ให้ความสำคัญเพื่อเตรียมผู้เรียนให้เป็นครูศิลปะที่มีความสามารถทางการวิจารณ์เพียงพอที่จะนำไปใช้ในการสอนศิลปะ ได้

อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาโดยภาพรวมแล้ว กล่าวได้ว่า แม้แนวทางการศึกษาในเนื้อหารายวิชาจะมีความลุ่มลึกแตกต่างกันไป ตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตรก็ตาม แต่ก็มีเป้าหมายร่วมกัน เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจและซาบซึ้งในผลงานศิลปะ รวมทั้งเพื่อส่งเสริมการแสดงออกทางศิลปะให้แก่ผู้เรียนด้วย เพราะการเรียนรู้อยู่โดยผ่านวิธีการวิเคราะห์ตามหลักการวิจารณ์ศิลปะ จะช่วยให้ผู้เรียนเข้าถึงงานศิลปะต่าง ๆ ได้ลึกซึ้งกว่าวิธีอื่น ๆ และยังเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยการรับรู้ตรง ๆ ได้อย่างคืออีกด้วย (พิระพงษ์ กุลพิศาล, 2532)

การสอนศิลปวิจารณ์ ได้ให้คุณค่าต่อผู้เรียนหลายประการด้วยกัน ดังงาน วิจัยของ อ้อบวิทย์ พลศรี (2533) เรื่อง การศึกษารูปแบบการสอนแบบวิจารณ์ศิลปะ พบว่าคุณค่าของการสอนศิลปวิจารณ์จะทำให้ผู้เรียนมีความเชื่อมั่นในตนเอง กล้าแสดงออกทางความคิด อย่างมีขั้นตอน รู้จักคิดอย่างเป็นระบบและมีความคิดหลากหลาย รวมทั้งสามารถนำความรู้ไปเป็นแนวทางการปรับปรุงผลงานของตนเอง อย่างไรก็ตามในด้านจุดประสงค์ของการสอนศิลปวิจารณ์ พบว่าจะทำให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับขั้นตอนการวิจารณ์ศิลปะ ปฏิบัติการวิจารณ์ศิลปะให้ผู้อื่นเข้าใจโดยการพูด บรรยายอธิบายหรือเขียนเป็นภาษาหนังสือ ได้ อย่างเป็นระบบ ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น และสามารถใช้เหตุผลในการตัดสินใจ หรือ ประเมินค่าผลงานศิลปะได้

อย่างไรก็ตาม บทบาทของศิลปวิจารณ์เพื่อการศึกษาศิลปะที่มีอยู่ในระบบการศึกษานั้น เมื่อบริบทสภาพรวม ๆ จะพบว่ายังไม่แสดงบทบาทอันเด่นชัดเท่าที่ควร ทั้งนี้คงเป็นเพราะผู้สอนยังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับปรัชญาของการวิจารณ์ศิลปะ หลายคนยังมองว่า การวิจารณ์ศิลปะคือการพูดเกี่ยวกับผลงานศิลปะโดยทั่ว ๆ ไปเท่านั้น ยังมองไม่ลึกไปถึงขั้นการวิเคราะห์ผลงานเหล่านั้น จึงเป็นเหตุให้ผู้สอนศิลปะมองไม่เห็นความสำคัญของการวิจารณ์ว่าเป็นส่วนประกอบอย่างหนึ่งของความรู้ทางศิลปะ นอกเหนือไปจากความรู้ทางประวัติศาสตร์ศิลป์ สุนทรียศาสตร์ และการปฏิบัติงานศิลปะ การให้การศึกษาในระดับการศึกษาในทุก ๆ ระดับ จึงไม่ค่อยให้ความสำคัญต่อการสร้างเสริมพื้นฐานทางการวิจารณ์ ตัดสินผลงานศิลปะอย่างมีขั้นตอนให้แก่ผู้เรียน โดยส่วนใหญ่ ก็มักจะนำความคิดเห็นทางศิลปะของคนอื่นมาใช้หรือไม่ก็ เสนอความคิดเห็น โดยไม่รู้ว่าความคิดเห็นนั้นมีที่มาอย่างไร (พิระพงษ์ กุลพิศาล, 2532)

จากเหตุผลที่กล่าวมา แสดงให้เห็นว่า ศิลปวิจารณ์เป็นความรู้ที่จำเป็นต่อผู้เรียนศิลปะ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลักสูตรศิลปศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถในการสอนศิลปศึกษา จึงต้องเตรียมผู้เรียนให้เป็นครูศิลปะที่มีความสามารถทางด้านศิลปวิจารณ์ เพียงพอที่จะนำไปใช้กับการเรียนการสอนในระดับต่าง ๆ ได้ เพราะเหตุว่าครูศิลปะที่มีความรู้ทางด้านศิลปวิจารณ์สามารถสร้างความเข้าใจและซาบซึ้งในศิลปะให้แก่ผู้เรียนได้ดี โดยให้คำแนะนำที่ตรงแก่ใจด้วยการพูดวิเคราะห์อย่างมีขั้นตอน ตามหลักการวิจารณ์ศิลปะอันเป็นการกระตุ้นให้ผู้เรียนได้มองเห็นแนวทางในการพัฒนาความคิด จินตนาการ และเทคนิควิธีตามความแตกต่างของแต่ละคน

แนวคิดเกี่ยวกับการสอนศิลปะวิจารณ์ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการคิดวิเคราะห์ วิจารณ์งานศิลปะอย่างเป็นขั้นตอน และมีเหตุผลตามหลักการทางศิลปะนั้น เป็นสิ่งที่ครูศิลปะต่างพยายามหาแนวเพื่อนำมาใช้ในการเรียนการสอนอยู่เสมอ ไม่ว่าจะเป็นการสอนที่มุ่งเน้นการคิดของผู้เรียน มุ่งเน้นเนื้อหาวิชาการอย่างเข้มข้น หรือมุ่งเน้นการฝึกปฏิบัติ ทั้งนี้เพราะรูปแบบการสอนของครูศิลปะแต่ละคนจะแตกต่างกันไปตามพื้นฐานความเชื่อ วิธีการสอน ตลอดจนบุคลิกภาพของครูผู้สอน ประกอบกับยังไม่มียานวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนการสอนศิลปะวิจารณ์ในระดับอุดมศึกษา

อย่างไรก็ตาม ความรู้ทางด้านศิลปะวิจารณ์ ยังได้สอดแทรกเข้าไปในการเรียนการสอนศิลปะภาคปฏิบัติด้วยเช่นกัน ดังจะเห็นได้จากงานวิจัยของ บรรลือ ขอรวมเดช (2533) ซึ่งพบว่า สิ่งที่เป็นปฏิบัติเป็นประจำของอาจารย์ผู้สอน คือ การให้คำแนะนำ ทิศ ชม แก้วไข ดังนั้น การที่ผู้สอนให้คำแนะนำด้วยการพูดวิเคราะห์อย่างเป็นขั้นตอน มีเหตุผลตามหลักการทางศิลปะที่ถูกต้อง ย่อมเป็นหนทางหนึ่งซึ่งให้ผู้เรียนได้มองเห็นแนวทางในการพัฒนาความคิด จินตนาการ ตลอดจนกลวิธีในการสร้างสรรค์งานศิลปะ ได้อย่างถูกต้องตามความแตกต่างของแต่ละบุคคล

แนวคิดทฤษฎีศิลปะวิจารณ์ของ ฮัน เอ มิทเลอร์ (Mittler, 1983) เป็นแนวทางหนึ่ง ซึ่งได้รับการพัฒนาขึ้นเพื่อใช้กับการเรียนการสอนศิลปะวิจารณ์โดยเฉพาะ ซึ่งมีลำดับขั้นตอนและเกณฑ์การวิเคราะห์วิจารณ์ที่ชัดเจน ซึ่งผู้เรียนศิลปะสามารถเรียนรู้และทำความเข้าใจได้ กล่าวคือ ได้นำเอาหลักการศิลปะ (Principle of Art) และมูลฐานศิลปะ (Elements of Art) มาใช้เป็นเกณฑ์ในการวิเคราะห์งานศิลปกรรม และใช้ทฤษฎีศิลปะ (Theories of Art) มาเป็นเกณฑ์ในการตัดสินซึ่งทฤษฎีดังกล่าวนี้เป็นความรู้ที่เกี่ยวข้องกับหลักการทัศนศิลป์ อยู่มาก ซึ่งล้วนเป็นความรู้พื้นฐานที่หลักสูตรศิลปศึกษาได้กำหนดไว้ให้กับผู้เรียนแล้ว ดังนั้นการเรียนการสอนศิลปะวิจารณ์ จึงเป็นการต่อเนื่องกันของเนื้อหาความรู้ในระดับที่สูงขึ้น ทั้งนี้ก็เพื่อเป็นการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจให้ผู้เรียน มีความสามารถในการวิเคราะห์วิจารณ์และประเมินคุณค่าผลงานศิลปกรรมในระดับพื้นฐาน ได้อย่างมีขั้นตอนถูกต้องตามหลักการทางศิลปะ

จากเหตุผลข้างต้นผู้วิจัยจึงได้มีความสนใจที่จะนำแนวคิดของ ฮัน เอ มิทเลอร์ มาทดลองใช้ในการเรียนการสอนศิลปะวิจารณ์กับนิสิตสาขาศิลปศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา ซึ่งผู้วิจัยมี

ความเห็นว่าการศึกษาศิลปะในสาขาศิลปะศึกษานั้น จะเกี่ยวข้องกับเยาวชนของชาติค่อนข้างมาก เนื่องจากได้เข้าไปมีบทบาทในระบบการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยเฉพาะระดับก่อนวัยเรียน ประถมศึกษา และมัธยมศึกษา ซึ่งการเรียนการสอนในวัยดังกล่าว ไม่เพียงแต่เป็นการฝึกทักษะความสามารถในการสร้างผลงานแต่อย่างใดเท่านั้น ยังเป็นการปลูกฝังคุณค่าแก่ชีวิต โดยผ่านการเรียนรู้ทางด้านศิลปะ ดังนั้น ผู้สอนที่มีความรู้ความเข้าใจทางด้านศิลปวิจารณ์ มีความเข้าใจในธรรมชาติของศิลปะ บ่อยจะ เสนอแนะแนวทางการพัฒนาการด้านศิลปะ ได้อย่างถูกต้องตาม วุฒิกาวะของผู้เรียน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลการสอนศิลปวิจารณ์ตามแนวทฤษฎีของ ยีน เอ มิทเลอร์ ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนิสิตสาขาศิลปะศึกษา ดังนี้

1. ด้านความรู้ความเข้าใจ
2. ด้านความสามารถทางการวิจารณ์ศิลปะ

ขอบเขตของการศึกษา

1. ประชากรที่ใช้ในการวิจัย เป็นนิสิตสาขาวิชาศิลปศึกษาระดับปริญญาตรี ชั้นปีที่ 3 ภาคการเรือนปลาย ปีการศึกษา 2539 ในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย เขตกรุงเทพมหานคร

2. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่นิสิตสาขาวิชาศิลปศึกษา ระดับปริญญาตรี ชั้นปีที่ 3 ภาควิชาศิลปศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ภาคการเรือนปลาย ปีการศึกษา 2539 จำนวน 13 คน ซึ่งได้มาโดยวิธีการเลือกอย่างเจาะจง ตามความสมัครใจและยินดีให้ความร่วมมือในการทดลอง นอกเวลาเรียนปกติ

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

1. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง ความสามารถของผู้เรียนหลังการเรียนการสอนศิลปวิจารณ์ ตามแนวทฤษฎีของ ยีน เอ มิทเลอร์ ตามจุดประสงค์การเรียนรู้ โดยแบ่งการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนออกเป็น 2 ด้าน คือ

- 1.1 ด้านความรู้ความเข้าใจ วัดได้จากคะแนนแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
 1.2 ด้านความสามารถทางการวิจารณ์ศิลปะ วัดได้จากคะแนนแบบฝึกการวิจารณ์

ผลงานศิลปะ

2. ทฤษฎี ปีน เอ มิทเลอร์ หมายถึง ทฤษฎีที่ใช้เป็นแนวทางในการเรียนการสอน ศิลปวิจารณ์ ซึ่งพัฒนาขึ้นโดย ศาสตราจารย์ ดร.ป็น เอ มิทเลอร์ โดยใช้มูลฐานศิลปะ (Elements of Art) และหลักการศิลปะ (Principles of Art) เป็นหลักเกณฑ์ในการ วิเคราะห์และใช้ทฤษฎีศิลปะ (Theories of Art) เป็นเกณฑ์ในการตัดสินหรือประเมินคุณค่า ทางสุนทรียภาพ

3. สถาบันอุดมศึกษา หมายถึง สถาบันอุดมศึกษาของรัฐ สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย ซึ่ง จัดการศึกษาในสาขาวิชาเฉพาะ หลักสูตรศิลปศึกษา ระดับปริญญาตรี เขตกรุงเทพมหานคร ได้แก่ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาการเรียนการสอนศิลปวิจารณ์ ในระดับอุดมศึกษา

สถาบันวิทยบริการ
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย